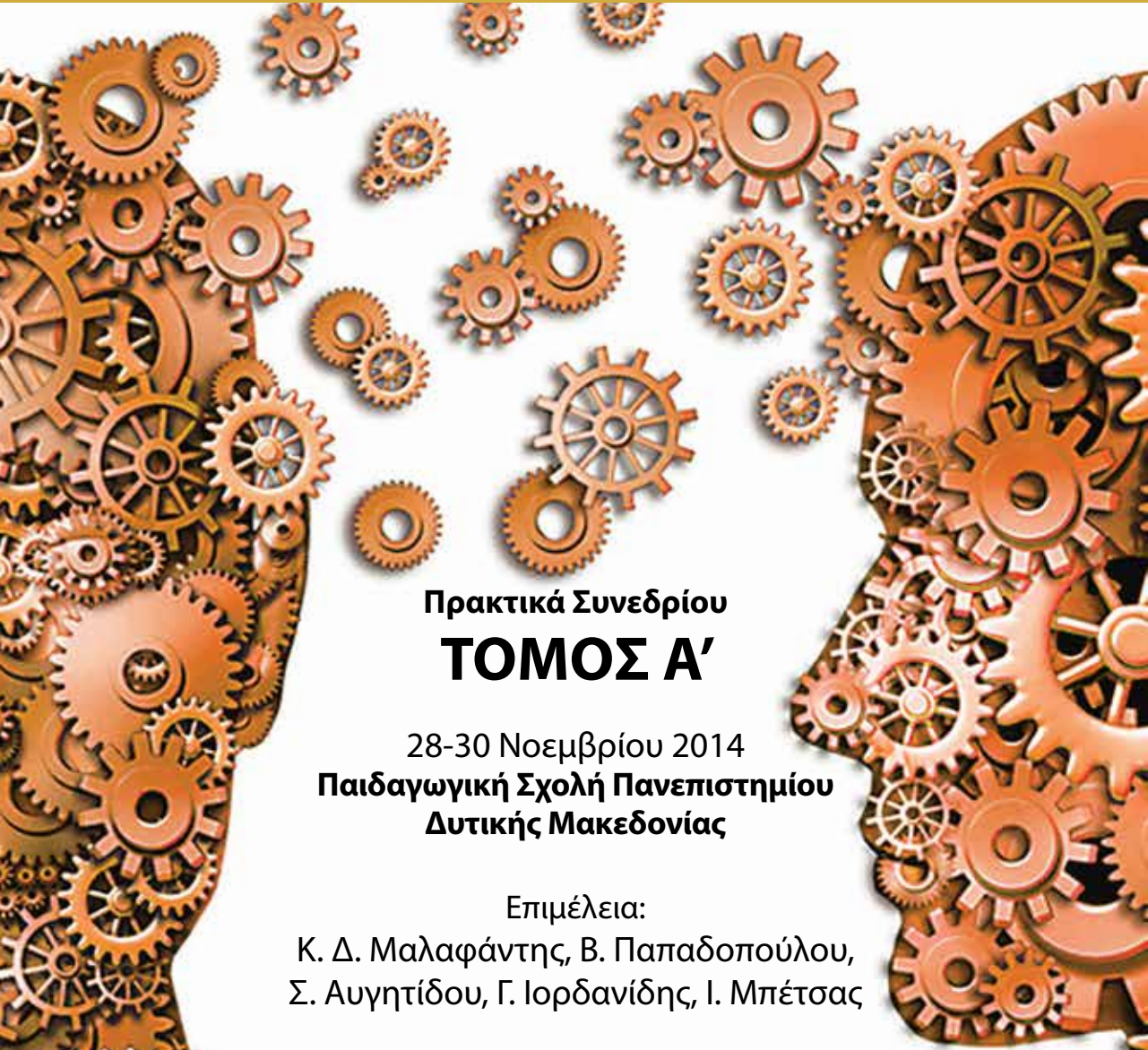

9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα»

Πρακτικά Συνεδρίου
ΤΟΜΟΣ Α΄

28-30 Νοεμβρίου 2014
Παιδαγωγική Σχολή Πανεπιστημίου
Δυτικής Μακεδονίας

Επιμέλεια:

Κ. Δ. Μαλαφάντης, Β. Παπαδοπούλου,
Σ. Αυγητίδου, Γ. Ιορδανίδης, Ι. Μπέτσας

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ27

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.....31

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

**Σοφία Αυγητίδου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας**
Οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές και ως στοχαζόμενοι επαγγελματίες:
Ένα μοντέλο υποστήριξης της επαγγελματικής μάθησης.....37

**Χαράλαμπος Ι. Κωνσταντίνου, Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**
Ο εκπαιδευτικός, το παιδαγωγικό κλίμα της τάξης και η διαχείριση της
συμπεριφοράς του μαθητή.....54

**Βασιλική Παπαδοπούλου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας**
Η πρακτική άσκηση των υποψήφιων εκπαιδευτικών: δυνατότητες,
όρια και προοπτικές.....68

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ: Διδασκαλία και μάθηση στις Φυσικές Επιστήμες

Πέτρος Καριώτογλου, Δημήτρης Πνευματικός, Μαρία Καρνέζου
Ο σχεδιασμός ενός ερευνητικού προγράμματος για την εκπαίδευση
υπηρετούντων εκπαιδευτικών στις Φυσικές Επιστήμες.....85

Σοφία Αυγητίδου, Πηνελόπη Παπαδοπούλου, Βασιλική Αλεξίου
Απόψεις και πρακτικές εν ενεργεία εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία
και μάθηση των Φυσικών Επιστημών στην προσχολική εκπαίδευση.....97

Κατερίνα Δημητριάδου, Άννα Σπύρτου

Απόψεις και πρακτικές εν ενεργεία εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία και μάθηση των Φυσικών Επιστημών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.....110

Γεώργιος Μαλανδράκης, Αικατερίνη Γκιγκοπούλου, Αναστάσιος Ζουπίδης

Απόψεις και πρακτικές εν ενεργεία εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία και μάθηση των Φυσικών Επιστημών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.....125

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ:

Εκπαιδευτικοί της πράξης και Κριτικός Γραμματισμός

Κωνσταντίνος Ντίνας, Άννα Πολατίδου

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στον κριτικό γραμματισμό: από τη θεωρία στην πράξη.....141

Κωνσταντίνος Ντίνας, Κωνσταντίνα Βαϊρινού

Επιμορφωτικό Πρόγραμμα Κριτικού Γραμματισμού: Διδακτικές Παρεμβάσεις στην Προσχολική Εκπαίδευση155

Κωνσταντίνος Ντίνας, Όλγα Μούσιου

Η επαγγελματική ενδυνάμωση των δασκάλων και η γλωσσική διδασκαλία: Εισαγωγή στην οπτική του Κριτικού Γραμματισμού στο Δημοτικό Σχολείο173

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ:

Η ανάπτυξη της θεωρίας του νου σε άτομα με ειδικές ανάγκες

Ασήμης Βαρβέρης, Χριστίνα Συριοπούλου

Η συμβολή της Θεωρίας του Νου στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων σε παιδιά με νοητική αναπηρία193

Βάια Ζάχου, Βάια Τάττου, Μαρία Πλατσίδου

Η Θεωρία του Νου σε άτομα με νοητική υστέρηση και σε άτομα με αυτισμό205

Ασήμης Βαρβέρης, Χριστίνα Συριοπούλου, Αλεξάνδρα Γέροντα, Σταυρούλα Πολυχρονοπούλου

Η Θεωρία του Νου σε παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος219

Ζωή Ζιώγα, Ζωή Ράπτη, Μαρία Πλατσίδου

Η ανάπτυξη της Θεωρίας του Νου σε άτομα με απώλεια όρασης και σε άτομα με απώλεια ακοής231

**ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ:
Εκπαιδευτικοί της πράξης
και Κριτικός Γραμματισμός**

Επιμορφωτικό Πρόγραμμα Κριτικού Γραμματισμού: Διδακτικές Παρεμβάσεις στην Προσχολική Εκπαίδευση

***Κωνσταντίνος Ντίνας
Κωνσταντία Βαϊρινού***

ABSTRACT

The critical literacy constitutes today a modern linguistic-educational approach in the school. The two last years was attempted the training of teachers, with the concretisation of training program, titled "the critical literacy in the New School". Objective of training program was the professional intensification of teachers in the basic principles of critical literacy pedagogy and the application of effective practices in the classroom of Kindergarten. In this paper, is presented a frame of effective practices of critical literacy for the Kindergarten.

1.0 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο κριτικός γραμματισμός αποτελεί ένα πλαίσιο αρχών γλωσσικής διδασκαλίας, όπου τα γλωσσικά φαινόμενα συνδέονται πολύ στενά με τα κοινωνικά. «Για τον κριτικό γραμματισμό ο λόγος (discourse) είναι ένας κοινωνικά αποδεκτός συνδυασμός ανάμεσα σε τρόπους που χρησιμοποιούμε τη γλώσσα, που σκεφτόμαστε, αισθανόμαστε, πιστεύουμε, αξιολογούμε και δρούμε» (Χατζησαββίδης, 2010).

Μέσω της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού επιδιώκεται να εξοικειωθεί ο μαθητής με τον λόγο των κειμένων αλλά και να συνειδητοποιήσει τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζουν τη ζωή του, ώστε να προχωρήσει σε κοινωνική δράση με σκοπό να βελτιώσει τη ζωή του (Γρόλιος, 2005, Lankshear & Knobel, 1997). Σύμφωνα με τον M. Baynham (2002), ο κριτικός γραμματισμός θέτει σε αμφισβήτηση όλους τους κυρίαρχους θεσμούς και λόγους.

2.0 ΤΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Στόχος του επιμορφωτικού προγράμματος που πραγματοποιήθηκε από

το «Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας» του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και τον «Όμιλο Εκπαιδευτικών για τη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία», ήταν η επαγγελματική ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών στις βασικές αρχές του κριτικού γραμματισμού και η εφαρμογή αποτελεσματικών πρακτικών με βάση την παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού στις σχολικές τάξεις.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με την ανίχνευση των επιμορφωτικών αναγκών των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών, με βάση τις οποίες διαμορφώθηκε η δομή του προγράμματος. Κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου υλοποιήθηκαν κεντρικές εισηγήσεις, ποικίλα εργαστήρια σε ομάδες εκπαιδευτικών και εκδηλώσεις, όπως αναλυτικά παρουσιάζονται στο άρθρο: Ντίνας κ.α. (2014).

Η αξιολόγηση του πρώτου χρόνου εφαρμογής του προγράμματος, αποτύπωσε τον αναστοχασμό των εκπαιδευτικών και οδήγησε στον σχεδιασμό του δεύτερου χρόνου εφαρμογής, κατά τον οποίο, μετά από μια ανακεφαλαιωτική παρουσίαση των βασικών αρχών της Παιδαγωγικής του Κριτικού Γραμματισμού και ενδεικτικές εφαρμογές σε σχολικές τάξεις, οργανώθηκαν βιωματικά εργαστήρια ανά ειδικότητα και βαθμίδα εκπαίδευσης.

Τα εργαστήρια των Νηπιαγωγών πραγματοποιήθηκαν όπως και όλο το επιμορφωτικό πρόγραμμα σε απογευματινές ώρες και η συμμετοχή των εκπαιδευτικών ήταν προαιρετική. Σ' αυτά συμμετείχαν 52 Νηπιαγωγοί της 14^{ης} Περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής με συντονίστρια τη Σχολική Σύμβουλο της 14^{ης} Περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής.

Το πρόγραμμα είχε τη μορφή μιας έρευνας δράσης, όπου οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί λειτούργησαν στις σχολικές τους τάξεις, όπου σχεδίαζαν τις εφαρμογές, τις υλοποιούσαν, αναστοχάζονταν με βάση αυτές και επανασχεδίαζαν περαιτέρω εφαρμογές.

Οι συμμετέχοντες Νηπιαγωγοί σχημάτισαν τέσσερις ομάδες, κάθε μια από τις οποίες επέλεξε ένα κείμενο για επεξεργασία στις σχολικές τάξεις των Νηπιαγωγείων. Κάθε ομάδα παρουσίασε το προτεινόμενο κείμενο στην ολομέλεια, όπου αποφασίστηκε, όλες οι ομάδες να επεξεργαστούν το ίδιο κείμενο, με έμφαση από κάθε ομάδα σε έναν από τους άξονες επεξεργασίας των κειμένων στο πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού.

Το κείμενο που επιλέχθηκε ήταν η βιβλιοπαρουσίαση του ηλεκτρονικού βιβλίου «Τα μπαλόνια της φιλίας», από την ιστοσελίδα του *Μικρού αναγνώστη* του ΕΚΕΒΙ (www.mikrosanagnostis.gr).

Το συγκεκριμένο κείμενο δίνει τη δυνατότητα για αποδόμηση και κριτική ανάλυση κειμένων της καθημερινότητας και του κοινωνικού χώρου,

μια πρακτική που χρησιμοποιείται συχνά στις τάξεις του Νηπιαγωγείου και των πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Κριτήρια για την επιλογή του συγκεκριμένου κειμένου αποτέλεσαν:

- η επικαιρότητα, καθώς το χρονικό διάστημα που νήπια και Νηπιαγωγοί επεξεργάστηκαν, το κείμενο, συνέπεσε με δράσεις στις σχολικές μονάδες κατά της ενδοσχολικής βίας
- η βιβλιοπαρουσίαση ως κειμενικό είδος περιέχει συμπυκνωμένες πληροφορίες, οι οποίες γίνονται εύκολα κατανοητές από τους μαθητές
- η ενασχόληση των μικρών μαθητών με ψηφιακά κείμενα τους δίνει τη δυνατότητα να αξιοποιούν την πολυτροπικότητα των κειμένων και να εξοικειωθούν με τον κόσμο της τεχνολογίας.

Στη συνέχεια του πρώτου εργαστηρίου, δόθηκαν απαντήσεις στα ερωτήματα και τους προβληματισμούς καθώς και γενικές κατευθύνσεις σχετικά με την ανάπτυξη μιας θεματικής ενότητας, στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού. Κατατέθηκαν ιδέες και προτάσεις για εφαρμογές στις σχολικές τάξεις των Νηπιαγωγείων, τις οποίες οι Νηπιαγωγοί υλοποίησαν στις τάξεις τους. Καθώς η οργάνωση των εργαστηρίων έγινε στο πλαίσιο μιας έρευνας δράσης, στα επόμενα εργαστήρια, οι ομάδες των Νηπιαγωγών παρουσίαζαν τις πρακτικές εφαρμογές που είχαν υλοποιήσει, διατυπώνοντας και τον αναστοχασμό τους σχετικά με τις διδακτικές τους επιλογές. Επίσης διατυπώνονταν ερωτήματα, σχόλια, επισημάνσεις από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες και η συντονίστρια διαμόρφωνε το πλαίσιο αναστοχασμού σ' αυτά που παρουσιάζονταν και έδινε διευκρινίσεις.

Τα εργαστήρια λειτουργούσαν σε τακτά χρονικά διαστήματα ανατροφοδοτώντας την εκπαιδευτική πράξη και τον επανασχεδιασμό των επόμενων δράσεων και εφαρμογών. Η συνολική δράση διήρκεσε από τον Φεβρουάριο ως τον Μάιο του 2014.

Η επεξεργασία του επιλεγμένου κειμένου πραγματοποιήθηκε στις σχολικές τάξεις στο πλαίσιο μιας συνεργατικής, ερευνητικής διαδικασίας ανάπτυξης της θεματικής ενότητας για τη σχολική βία.

Η ανάπτυξη της θεματικής ενότητας ακολούθησε τα στάδια ανάπτυξης που αναφέρονται στον Οδηγό του εκπαιδευτικού για την Νέα Ελληνική Γλώσσα στο Πρόγραμμα Σπουδών της Κύπρου (2013:2) ως εξής:

- Πλαίσιο προβληματισμού (αυθεντικό)
- Συνεργατική οικοδόμηση των διαφόρων διαστάσεων του θέματος που τα παιδιά επιθυμούν να διερευνήσουν
- Επιλογή κειμένων για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος

- Επεξεργασία των επιλεγμένων κειμένων
- Παραγωγή γραπτού λόγου στο πλαίσιο της επεξεργασίας των αυθεντικών κειμένων
- Επεξεργασία των γραπτών κειμένων των παιδιών
- Αξιολόγηση της διαδικασίας.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε κατά την επεξεργασία των κειμένων στους τέσσερις άξονες προσέγγισης του στο κατά την παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού:

- Το επικοινωνιακό πλαίσιο του κειμένου
- Η γλωσσική και νοηματική δομή του κειμένου
- Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική
- Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης

Η αξιολόγηση του επιμορφωτικού προγράμματος βασίστηκε τόσο στις καταγραφές των Νηπιαγωγών σχετικά με τη διεξαγωγή των διδακτικών εφαρμογών στις τάξεις τους, όσο και στα έργα των παιδιών, αλλά και στις αναστοχαστικές συζητήσεις που αναπτύχθηκαν κατά την παρουσίαση των πρακτικών εφαρμογών κατά τη διάρκεια και στο τέλος του επιμορφωτικού προγράμματος. Κύριο εργαλείο αξιολόγησης αποτέλεσε και η συμπλήρωση ερωτηματολογίου από τις συμμετέχουσες Νηπιαγωγούς, από 3 κλειστές ερωτήσεις, 2 ημίκλειστες και 9 ανοικτές ερωτήσεις. Από τη γενική αποτίμηση, διαφαίνεται η διάθεση των Νηπιαγωγών για ενασχόληση με τις πρακτικές εφαρμογές για περισσότερο χρόνο και η ικανοποίησή τους από την εφαρμογή του επιμορφωτικού προγράμματος και των διδακτικών εφαρμογών στις σχολικές τάξεις, γεγονός το οποίο θεωρούν ότι τις εξοικειώνει με τη συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση.

3.0 ΟΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Ποικίλοι προβληματισμοί αναπτύχθηκαν για την ενασχόληση με τη θεματική ενότητα της σχολικής βίας, που βασίστηκαν στα ενδιαφέροντα αλλά και τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του μαθητικού πληθυσμού κάθε σχολικής τάξης, όπως: η πλοήγηση στο διαδίκτυο, η ανάγνωση ιστοριών, η αξιοποίηση καταστάσεων και περιστατικών της τάξης, η χρήση πολυτροπικών κειμένων, η τρέχουσα επικαιρότητα, η δημιουργία εκπλήξεων στα παιδιά, συζητήσεις κτλ.

Στο παρακάτω ενδεικτικό παράδειγμα η Νηπιαγωγός, αξιοποιώντας τη συνομιλία δύο παιδιών στην τάξη σχετικά με τη φιλία, θέτει τον εξής προβληματισμό στα παιδιά:

Νηπιαγωγός: Πού μπορούμε να βρούμε πληροφορίες για τη φίλια; Από πού μπορούμε να μάθουμε περισσότερα για τη φίλια;

- Από τον υπολογιστή
- Από το τάμπλετ
- Από το κινητό
- Εμένα η μαμά μου δε με αφήνει να πειράζω το κινητό
- Από το INTEPNET
- Η από το facebook, από το γκούγκλε
- Όχι γκούγκλε, γκουγκλ
- Γράφεις εκείνο που θέλεις και βλέπεις
- Αλλά πρώτα πατάς αναζήτηση
- Σου βγάζει πολλούς καταλόγους, αλλά όταν σου βγάλει κάτι από αυτό που θέλεις, το πατάς

Δύο παιδιά πηγαίνουν στον υπολογιστή και γράφουν τη λέξη φίλια στην μηχανή αναζήτησης

- Αυτή είναι σελίδα

Νηπιαγωγός: Κι αυτή η σελίδα σε τι βοηθάει;

- Να βρίσκουμε αυτό που θέλουμε

Νηπιαγωγός: Μήπως ξέρετε πώς λέγεται αυτή η σελίδα;

- Σελιδοφιλία

Έτσι διερευνήθηκε το θέμα του προτεινόμενου κειμένου: η βιβλιοπαρουσίαση του ψηφιακού βιβλίου «τα μπαλόνια της φιλίας» από την ιστοσελίδα του μικρού αναγνώστη του ΕΚΕΒΙ.

Όπως έχουμε αναφέρει η επεξεργασία βασίστηκε στο τετράπτυχο:

- Το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας
- Το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή
- Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική
- Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης

Οι παραπάνω άξονες είναι ασφαλώς αλληλένδετοι χωρίς σαφείς διαχωρισμούς μεταξύ τους, ούτε ακολουθήθηκε γραμμική ανάπτυξη των αξόνων κατά τη διάρκεια των πρακτικών εφαρμογών. Ωστόσο, κάθε ομάδα Νηπιαγωγών έδωσε έμφαση στην επεξεργασία ενός ιδιαίτερου άξονα.

Ενδεικτικά αποσπάσματα από διδακτικές εφαρμογές:

Πρώτος άξονας: Αναδεικνύονται τις προκαταρκτικές υποθέσεις των παιδιών, με βάση τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του κειμένου και τις υπάρχου-

σες γνώσεις τους για τον δημιουργό του κειμένου, το θέμα, τον αποδέκτη, το είδος του κειμένου, τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνεί ο δημιουργός του με τον αποδέκτη καθώς και τον σκοπό του, π.χ.:

Η Νηπιαγωγός ανοίγει την ιστοσελίδα του Μικρού Αναγνώστη.

Νηπιαγωγός: Μπορείτε να μου πείτε τι βλέπετε;

-Μαρκαδόρους

-Ένα βιβλίο

-Ένα παιδί ξαπλωμένο σε ένα βιβλίο

-Πολλές λέξεις

-Γύρω από τις λέξεις έχει χρώματα

-Βλέπω γράμματα

-Βλέπω ένα παιδάκι που τρέχει

-Τρέχει πάνω σε ένα βιβλίο κι έχει κι ένα νούμερο ... το δέκα

-Το παιδάκι χαμογελάει

-Ένα παιδάκι να κρατάει κάτι

-Έχει κορώνα... είναι βασιλιάς

-Είναι ο βασιλιάς του βιβλίου

-Είναι μέσα σ' ένα βιβλίο και έχει γράμματα και χρώματα

Νηπιαγωγός: Νομίζετε ότι μπορούμε να βρούμε το όνομά του;

-Εδώ, κυρία, έχει γράμματα...- Έχει Μ ...Ο...

Νηπιαγωγός: Μικρός Αναγνώστης

Τι νομίζετε ότι είναι ο αναγνώστης;

-Είναι κάτι για μικρούς και μεγάλους

-Οι μικροί δεν ξέρουν να διαβάζουν

-Ήθελαν να το βάλουν στον υπολογιστή για τα παιδάκια

Νηπιαγωγός: Ποιος νομίζετε ότι ήθελε;

-Αυτός που έφτιαξε τη σελίδα

Νηπιαγωγός: Γιατί νομίζετε ότι έφτιαξε την σελίδα;

-Να το δουν τα παιδάκια να χαίρονται

-Να χαίρονται οι άλλοι

-Να θέλουν να πάρουν βιβλία

-Για να μας πει ιστορίες

-Για να το δούμε και, αν μας αρέσει, να παίξουμε μαζί του

-Στον υπολογιστή το έβαλε, γιατί αυτό του άρεσε και ήθελε να δει αν τους άρεσε στους άλλους

-Μπορεί να διάλεξε αυτό το βιβλίο, για να το δείξει στον μπαμπά του και στη μαμά του γιατί του αρέσει

-Πρέπει να το πουλήσει. Να βάλει τιμή και να κάνει το δικό του μαγαζί. Για να το πουλήσουμε, βάζουμε τιμή. Λέμε αυτό είναι ωραίο βιβλίο πάρ' το

Νηπιαγωγός: Με ποιον τρόπο;

-Να το δείξουμε στα περιοδικά, δείχνει πόση τιμή είναι

-Τα βάζουμε στο μαγαζί

-Σε διαφημίσεις... παρουσιάζει μια διαφήμιση

-Όχι, αφού είναι στον υπολογιστή. Αυτό είναι διαφήμιση για μας

-Το δείχνει στον υπολογιστή, για να το δούμε αυτό το βιβλίο

-Είναι ένα παραμύθι

Νηπιαγωγός: Πώς το κατάλαβες;

-Έχει ζωγραφιά και γράμματα

Νηπιαγωγός: Τι νομίζετε ότι γράφουν αυτά τα γράμματα;

-Για το βιβλίο, είναι μεγάλα

Τα νήπια προσπαθούν να διαβάσουν

Νηπιαγωγός: Ο μικρός αναγνώστης παρουσιάζει.

Τι νομίζετε ότι παρουσιάζει;

-Το παραμύθι

-Παιχνίδια

-Παιχνίδια για παιδιά

Η Νηπιαγωγός μετακινεί το ποντίκι και τα νήπια παρατηρούν ότι κάποια γράμματα αλλάζουν χρώμα.

Νηπιαγωγός: Γιατί νομίζετε ότι συμβαίνει αυτό;

-Άμα πατήσουμε, κάνει κάτι

Νηπιαγωγός: Τι πιστεύετε ότι θα συμβεί, αν πατήσουμε επάνω;

-Θα διαβάσουμε το παραμύθι

-Θα δείξει εικόνες

Η Νηπιαγωγός διαβάζει τα γράμματα «Τα μπαλόνια της φιλίας. Η Μόνα σε καινούργιο σχολείο».

-Είναι παραμύθι... θα διαβάσουμε παραμύθι

-Η ζωγραφιά είναι εξώφυλλο

-Έχει καρδιές, δρόμο, σπίτι

-Για τι πράγμα λέτε να μιλάει;

-Για την αγάπη

-Για τη φιλία

Η Νηπιαγωγός διαβάζει: Άκουσε δύο ιστορίες για τον εκφοβισμό...

-Μας λέει να ακούσουμε

Με βάση τα παραπάνω αναδεικνύεται το επικοινωνιακό πλαίσιο του κειμένου, το οποίο διαμορφώνεται μέσα από μια διερευνητική διαδικασία, με βάση τις προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες των παιδιών, όπου επαληθεύουν ή όχι τις προβλέψεις και τις υποθέσεις τους στο πλαίσιο ανάπτυξης του εγγραμματοσίου όχι απλώς σαν μιας διαδικασίας κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης αλλά μιας διαδικασίας όπου μπορούν να κατανοούν, να ερμηνεύουν και να χρησιμοποιούν διάφορους τύπους λόγου, να ανακαλύπτουν τους σκοπούς που αυτοί κρύβουν και να αναλαμβάνουν αντίστοιχα δράση για τη βελτίωση της ζωής τους.

Έτσι διαμορφώνεται το συγκείμενο: στο πλαίσιο ενασχόλησης με το θέμα της σχολικής βίας επιλέγεται η ιστοσελίδα του μικρού αναγνώστη για επεξεργασία, στην οποία προτείνεται η ανάγνωση βιβλίων για το φαινόμενο της σχολικής βίας.

Το πεδίο αφορά την εμφάνιση περιστατικών βίας στο σχολικό χώρο και τρόπους αντιμετώπισής τους.

Αποδέκτης του κειμένου είναι το ευρύ κοινό που ενδιαφέρεται για την παιδική λογοτεχνία.

Η σχέση ανάμεσα στο κείμενο και τον αναγνώστη δεν είναι ισότιμη, καθώς προβάλλεται η σχέση εξουσίας του δημιουργού έναντι του αναγνώστη, όπου προβάλλεται το ζητούμενο, το επιθυμητό, μέσα από έναν τόνο προσταγής και υποχρέωσης.

Ο τρόπος του μηνύματος αφορά ένα πολυτροπικό κείμενο, όπου συνδυάζεται η εικόνα με σύντομο κείμενο και δυνατότητα μετάβασης σε άλλο σύνδεσμο, όπου εμπεριέχεται κίνηση και ήχος,

Ο σκοπός του κειμένου είναι η ενημέρωση για το φαινόμενο της σχολικής βίας και οι τρόποι αντιμετώπισής του.

Δεύτερος άξονας: Αναδεικνύονται η γλωσσική δομή και οι λεξιλογικές επιλογές με το αντίστοιχο γλωσσικό φορτίο του κειμένου, η πολυτροπικότητά του, οι ονοματικές και ρηματικές του φράσεις, η συνοχή και η συνεκτικότητά του με τον σχεδιαγραμματικό τρόπο παρουσίασής του, όπου τα παιδιά επιχειρούν να αποκτήσουν νόημα μέσα από λεκτικούς και εξωλεκτικούς μηχανισμούς του κειμένου.

Η Νηπιαγωγός ανοίγει την ιστοσελίδα, την οποία αναγνωρίζουν αμέσως τα παιδιά.

Νηπιαγωγός: Τι βλέπετε εδώ, παιδιά;

-Μπαλόνια με ουρές

-Αστέρι. Είναι χαρούμενο, γιατί έχει χαμογελαστό στόμα και μάτια που κοιτάνε κάτω. Σαν κάτι να αγαπάει, γιατί έχει καρδούλες

-Σπίτι, αυλή, δέντρα

-Ουρανό. Έπρεπε να έχει ήλιο... είναι γαλάζιος, όχι αστέρι

-Γράμματα γραμμένα

Νηπιαγωγός: Τι είναι αυτή η εικόνα;

-Βιβλίο

-Αφίσα

-Πορτοκαλί μοκέτα και πάνω έχει σπίτι

-Μήπως έχουν σκυλί; Γι' αυτό έχουν μοκέτα πορτοκαλί

-Μήπως είναι πισίνα;

-Όχι δεν υπάρχει πορτοκαλί πισίνα

-Έχει δρόμο. Δεν είναι δρόμος, είναι δρομάκι προς τα πάνω και προς τα κάτω για να πηγαίνεις στο σπίτι

-Έχει πάνω το δρομάκι γραμμούλες, γιατί είναι μονοπάτι

-Έχει γράμματα.

Νηπιαγωγός: Τι λέτε να γράφουν;

-Τον τίτλο του βιβλίου

-Τον συγγραφέα

-Τον εικονογράφο

Νηπιαγωγός: Τι άλλο υπάρχει στην ιστοσελίδα εκτός από την εικόνα;

-Άσπρο και έχει γράμματα με μπλε και μαύρα γράμματα και μια γραμμή στα μπλε

-Τράβηξαν γραμμή, για να είναι χωριστά

-Για να μην είναι ενωμένο

-Γιατί τα άλλα γράμματα δεν θέλαμε να τα ξεχωρίσουμε. Γιατί πώς θα τα ξεχωρίσουμε, αν ήταν όλα μαύρα ή όλα μπλε;

-Είναι κυρία σαν επιγραφή, όπως στα βιβλία

-Όπως αυτό που γράφουν πάνω στα κουτιά, για να διαβάζουμε και να τ' αγοράζουμε. Όπως είναι μπλε γράμματα στο κουτί του αλουμινοχαρτου για τις χειροτεχνίες

-Όχι όπως όλα τα παραμύθια το γράφουν, για να διαβάζουμε και

να τα παίρνουμε από τη βιβλιοθήκη μας στο σπίτι

Η συνοχή και συνεκτικότητα του κειμένου αναδεικνύονται στην παρακάτω συζήτηση:

Νηπιαγωγός: Τι λέτε να γράφει;

-Γράφει πολλά γράμματα μαύρα

-Μάλλον θα γράφει την ιστορία

Νηπιαγωγός: Ποια ιστορία;

-Της Μόνας και τα μπαλόνια της φιλίας

-Είναι μικρά λίγα... γιατί το παραμύθι είναι μεγάλο

-Γράφει το μισό

Νηπιαγωγός: Άρα τι γράφει;

-Είναι σαν την παγωνιά (η παγωνιά είναι ένα ποίημα που διαπραγματεύτηκαν τα παιδιά)

-Γράμματα, σταματάει, γράμματα, σταματάει

-Έχει κομματάκια

Η Νηπιαγωγός διαβάζει το κείμενο που συνοδεύει την εικόνα

-Κυρία, δεν λέει την ιστορία

-Λέει τι κάνουν, για να διώξουν τη Μόνα

-Λέει τι είναι ο εκφοβισμός

-Να της κάνουν παγίδα

-Λέει τι να κάνουμε

Νηπιαγωγός: Άρα αυτή η ιστοσελίδα τι παρουσιάζει;

-Λέει τι δεν πρέπει να κάνουμε στους φίλους μας

-Να μην τους εκφοβίζουμε

-Να μην τους τρομάζουμε

Η έννοια του εκφοβισμού είναι η κυρίαρχη στη νοηματική δομή του κειμένου

Νηπιαγωγός: Τι νομίζετε ότι είναι ο εκφοβισμός;

-Είναι περισσότερο από φόβο, είναι πολύς φόβος

-Όταν, κυρία, ο Κωνσταντίνος μου πιάνει συνέχεια τη μύτη μου στο λεωφορείο και με ενοχλεί και εγώ δε θέλω να με ενοχλεί και κρύβω τη μύτη μου

-Όταν μας πετάνε πράγματα

-Όταν κάποιος με σπρώχνει συνέχεια

- Όποιος φοβίζει τον άλλον και του λέει κακές λέξεις
- Όταν με τσιμπάει και μου τραβάει τα μαλλιά
- Όταν διαλύει τα παιχνίδια μου
- Όταν πετάει τα παιχνίδια μου
- Όταν με ρίχνει κάτω
- Όταν μου πετάει χρώματα και πέτρες
- Όταν με γρατζουνάει
- Όταν κάνει τρομακτικές φάρσες και γκριμάτσες
- Όταν μου τραβάει το μαρκαδόρο συνέχεια
- Να τον κάνει «μπαμ» από πίσω χωρίς να τον δει
- Να σε χτυπάει κάποιος
- Να μας κοροϊδεύει
- Να μας τρομάζει
- Να μας μαλώνει
- Να φοβίζουμε άλλους
- Με το δάκτυλο, το κουνάμε στο πρόσωπό του
- Κάποιο παιδάκι να φοβάται. Και το χέρι το κάνει έτσι (stop)για να σταματήσει να φοβάται
- Εκφοβισμός είναι βία
- Βία είναι στο σώμα και στην ψυχή
- Νηπιαγωγός: Πώς είναι στο σώμα;
- Όταν σε χτυπάνε στο πρόσωπο και στην κοιλιά
- Νηπιαγωγός: Στην ψυχή;
- Όταν χτυπάνε τον αδερφό μου και φοβάμαι

Σε αντιδιαστολή τα παιδιά περιγράφουν την έννοια της φιλίας

- Να αγαπιόμαστε
- Μπορούμε τώρα που κλείσαμε τη βία σ' αυτό το κουτί να προσπαθούμε να μην έχουμε άλλη βία και θα έχουμε φιλία
- Να δώσουμε φιλί
- Φίλοι και φιλία είναι σχεδόν το ίδιο. Να είμαστε φίλοι
- Να είμαστε καλά παιδιά. Δηλαδή, να μη λέμε κακές κουβέντες
- Είναι να αγαπιόμαστε πολύ
- Να αγκαλιαζόμαστε
- Μα λέμε όμορφα λόγια
- Να αγαπιόμαστε με όλα τα παιδιά
- Αν με όλη την οικογένειά μας, αλλά να μην τσιρίζουμε
- Να παίζουμε όλοι μαζί

- Να δίνουμε τα παιχνίδια μας*
- Φιλία είναι αγάπη*
- Πάρτι και παιχνίδι*
- Με κάνει και χαίρομαι*
- Να κάνω ποδήλατο με τους φίλους μου*
- Να ζητάω συγνώμη*

Προβάλλεται η πολυτροπικότητα του κειμένου, όπου η εικόνα, το μέγεθος, το χρώμα και η θέση ορισμένων σημείων του κειμένου λειτουργούν συμπληρωματικά στο κείμενο, κυρίως πληροφοριακά.

Στο λεξιλόγιο χρησιμοποιείται ο όρος εκφοβισμός, ο οποίος αφενός προκαλεί ένταση και εγρήγορση στον αναγνώστη και αφετέρου αντανακλά όρο επίσημου φορέα γνώσης παρά λεξιλόγιο απλό, που απευθύνεται στις μικρές ηλικίες. Στις γλωσσικές επιλογές, όπου εντοπίζεται το γ' πρόσωπο ενικού αριθμού (παρουσιάζει, διαβάζει) αντανακλάται η πρόθεση διατήρησης της απόστασης ανάμεσα στον δημιουργό του κειμένου και τον αναγνώστη. Η χρήση της υποτακτικής και της προστακτικής στο κείμενο αντανακλά τις κατευθυντικές πράξεις του δημιουργού, ως πράξεις υπόδειξης.

Ο σχεδιαγραμματικός τρόπος παρουσίασης του γραπτού κειμένου με επιμέρους τίτλους και ενότητες με σύντομο κείμενο, επιχειρεί να προσελκύσει τον αναγνώστη, να κάνει το κείμενο πιο ευανάγνωστο και εύληπτο αλλά και να εξασφαλίσει τη συνοχή και συνεκτικότητά του. Την νοηματική συνάφεια και συνεκτικότητα επίσης εξασφαλίζει η αλληλουχία μεταξύ των διαδοχικών προτάσεων, όπως και η αλληλουχία μεταξύ των θεματικών ενότητων του κειμένου.

Η νοηματική δομή του κειμένου κατακλύζεται από την έννοια του εκφοβισμού, όπου περιγράφεται το φαινόμενο και παρακινούνται τα παιδιά να αναπτύξουν δράσεις αντιμετώπισής του.

Τρίτος άξονας: Είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον δεύτερο άξονα και αναδεικνύουν τις κοινωνικές σχέσεις, τις σχέσεις εξουσίας και τις κυρίαρχες πολιτισμικές αξίες για τη συγκρότηση και διατήρηση της συνοχής κοινωνικών ομάδων, μέσα από τις λεξιλογικές επιλογές, τις πληροφορίες, το ύφος, τη συνοχή και τη συνεκτικότητα του κειμένου, με βάση την ιδεολογία και την πρόθεση του συγγραφέα, η οποία στην προκειμένη περίπτωση αντανακλά την ιδεολογία έγκυρων κοινωνικών θεσμών αυξημένου κύρους.

Τα νήπια ακούν τις ιστορίες της βιβλιοπαρουσίασης. Στη συνέχεια η Νηπιαγωγός θέτει τους εξής προβληματισμούς:

Νηπιαγωγός: Τι μπορούμε να κάνουμε, όταν δε μπορούμε μόνοι μας να αντιμετωπίσουμε κάτι;

-Να ζητάμε βοήθεια

-Να το λέμε στην κυρία

-Να το λέμε στη μαμά

Νηπιαγωγός: Γιατί είναι καλό να έχουμε φίλους;

-Για να παίζουμε

-Να μιλάμε

-Να κάνουμε κούνια

Νηπιαγωγός: Τι δεν πρέπει να κάνουμε στους φίλους μας;

-Να τους χτυπάμε

-Να τους βρίζουμε

-Να τους φωνάζουμε

-Να τους κοροϊδεύουμε

Νηπιαγωγός: Εσείς τι κάνετε στους φίλους σας

-Παίζουμε

-Τους αγαπάμε

-Τους βοηθάμε

Νηπιαγωγός: Αν η Μόνα είχε φίλους τι θα συνέβαινε με τα ζώα που την κοροϊδεύαν;

-Οι φίλοι της θα το έλεγαν στην κυρία

-Θα έπαιζε με τους φίλους της

Νηπιαγωγός: Εσείς τι νομίζετε ότι έπρεπε να κάνει η Μόνα όταν άρχισαν να την κοροϊδεύουν;

-Να το πει στην κυρία

-Νηπιαγωγός: Μόνη της θα μπορούσε να τους αντιμετωπίσει;

-Όχι γιατί ήταν περισσότεροι κι αυτή μόνη της

Νηπιαγωγός: Πώς αισθανόταν η Μόνα όταν την κοροϊδεύαν;

-Έκλαιγε

-Δεν ήθελε να πάει στο σχολείο

-Έλεγε ότι ήταν άρρωστη

-Ήταν λυπημένη

-Είπε στο βατραχάκι ότι ήταν άρρωστη

-Είπε ψέματα

Νηπιαγωγός: Τι μπορούμε να προτείνουμε σε ένα παιδί που το φοβερίζουν;

-Το παιδί που το φοβερίζουν θα μπορούσε να κάνει μια αστεία γκριμάτσα σ' αυτούς που το φοβερίζουν και να γελάσουν όλοι

μαζί

-Να το πει στη μαμά και στον μπαμπά του

-Να τρέξει

-Να μην πηγαίνει μόνο του στο σχολείο. Να πηγαίνει με τους φίλους του ή με τον μπαμπά και τη μαμά

-Να μην πηγαίνει σε μέρη που μπορεί να κινδυνεύει

Στη συνέχεια τα παιδιά ψάχνουν και βρίσκουν στη βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου βιβλία με το ίδιο θέμα (*Τα χέρια δεν είναι για να δέρνουμε, Οι λέξεις δεν είναι για να πληγώνουμε, Πες μου γιατί δεν πρέπει να δαγκώνω, Δώσε την αγάπη*). Κάνουν υποθέσεις με βάση το εξώφυλλο. Η Νηπιαγωγός τους διαβάζει τον τίτλο κάθε βιβλίου και επίσης κάνουν υποθέσεις για το αν μπορεί το βιβλίο αυτό να αναφέρεται στον εκφοβισμό ή όχι. Στη συνέχεια τα διαβάζουν και σχολιάζουν το περιεχόμενό τους.

Με βάση τα παραπάνω προβάλλεται η πρόθεση του δημιουργού να ενημερώσει για το φαινόμενο της σχολικής βίας και να παρακινήσει σε δράσεις αντιμετώπισης του φαινομένου. Η προσπάθειά του αυτή πραγματοποιείται μέσα από ένα τυπικό παρά οικείο και φιλικό ύφος, μεταφέροντας την ιδεολογία της κοινωνικής συμμόρφωσης σε κοινά αποδεκτές κοινωνικές αξίες, συμπεριφορές και στάσεις ζωής, προβάλλοντας τη σχέση εξουσίας ενός κοινωνικού θεσμού κύρους (ΕΚΕΒΙ), ο οποίος απρόσωπα απευθύνεται και νουθετεί τον αναγνώστη- δέκτη.

Στη συνέχεια επιχειρείται η παραγωγή και επεξεργασία γραπτών κειμένων από τα ίδια τα παιδιά.

Τα παιδιά αποφασίζουν να φτιάξουν μία δική τους ιστορία. Συζητούν, ανταλλάσσουν ιδέες για τους ήρωες και την πλοκή της ιστορίας. Αποφασίζουν να ζωγραφίσουν σκηνές της ιστορίας. Ζητούν από την Νηπιαγωγό να γράψει το κείμενο σε κάθε ζωγραφιά. Φτιάχνουν το εξώφυλλο του βιβλίου και συρράπτουν τις ζωγραφιές. Το βιβλίο τους τοποθετείται στην βιβλιοθήκη της τάξης.

Τα βραχιολάκια της φιλίας

Μια φορά και έναν καιρό ζούσε ένα μικρό παιδί, ο Παύλος, σ' ένα μικρό χωριό. Κάθε απόγευμα μια παρέα μικρών παιδιών, η Μαρία, η Φιλιά, ο Σταύρος, ο Γιώργος, η Φανή, ο Κωνσταντίνος, ο Βασίλης έπαιζαν στην παιδική χαρά του χωριού.

Ο Παύλος κάθε μέρα πήγαινε στην παιδική χαρά και τους χτυπούσε, έφτυνε, κλοτσούσε τα παιδιά που έπαιζαν στην παιδική χαρά και σκέφτονταν πώς θα φοβηρίσει τα παιδιά.

Τα άλλα παιδιά αποφάσισαν να μαζευτούν στην πλατεία του χωριού και να συζητήσουν τι πρέπει να κάνουν με τον Παύλο.

Ο Παύλος πήγαινε κάθε μέρα στην παιδική χαρά και έβλεπε τα παιδιά χαρούμενα να παίζουν. Αυτός όμως ήταν λυπημένος. Ήθελε πολύ να παίξει κι αυτός με τα παιδιά, αλλά, όταν πήγαινε κοντά τους, έκανε τα ίδια.

Η απόφαση που πήραν τα παιδιά ήταν να κάνουν το βραχιολάκι της φιλίας. Η ιδέα ήταν του Σταύρου. Να γράψουν, δηλαδή, από τη μία πλευρά το όνομά τους και από την άλλη μία ευχή, όπως: χαρά, αγάπη, ευτυχία, ομόνοια και να δίνουν από ένα σε κάθε παιδί που θα ερχόταν στην παιδική χαρά να παίξει.

Έτσι, όταν ήρθε ο Παύλος την επόμενη μέρα στον παιδότοπο, του έδωσαν ένα βραχιολάκι που έγραφε: αγάπη.

Μόλις το φόρεσε ο Παύλος το βραχιολάκι της φιλίας, κάτι άλλαξε. Η καρδούλα του γέμισε αγάπη. Αρχισε να γίνεται χαρούμενος και να παίζει όμορφα με τα παιδιά.

Από τότε τα παιδιά κάθε φορά έδιναν κι από ένα βραχιολάκι της φιλίας σε κάθε παιδί που είχαν πάνω τους γραμμένα τα ονόματα των παιδιών. Συνεργάστηκαν και τα κατάφεραν.

Ο φόβος εξαφανίστηκε και τη θέση του πήρε η συνεργασία, η αγάπη και η φιλία.

Κι από τότε παίζουν όλοι μαζί στην παιδική χαρά αγαπημένα. Στην παρέα τους προστέθηκε κι ο Παύλος.

Τέταρτος άξονας: Αναδεικνύονται η αποτελεσματικότητα του κειμένου στις ομάδες των νηπίων, οι κοινωνικές πράξεις που επιτελεί το κείμενο ως φορέας ιδεολογίας και οι αναγνωστικές αντιδράσεις των παιδιών απέναντι στο κείμενο. Ειδικότερα, αν οι αναγνώστες κατέκτησαν γνώσεις σχετικά με το θέμα, αν είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τη γλώσσα σε σχέση με το υπό διαπραγμάτευση θέμα, αν το κείμενο τελικά έπεισε τους αναγνώστες ως προς τα νοήματά του, το ιδεολογικό του περιεχόμενο και τους παρακίνησε στην ανάληψη δράσης.

Τα παιδιά σε ομάδες αναλαμβάνουν να επιλέξουν βιβλία από τη βιβλιοθήκη του Νηπιαγωγείου σχετικά με τη σχολική βία, για να τα προτείνουν για ανάγνωση στα παιδιά του γειτονικού Δημοτικού Σχολείου ή στα παιδιά

άλλου Νηπιαγωγείου. Συζητούν και επιχειρηματολογούν σχετικά με τα προτεινόμενα βιβλία, διατυπώνοντας απόψεις και διαπραγματευόμενα, όπως:

- Είναι πιο μεγάλο
- Είναι ιστορία με παιδιά
- Έχει ωραίες ζωγραφιές
- Λέει για χρυσόμηλα
- Αμα μαλώνουμε το λέμε στην κυρία, δε πάμε στο δήμαρχο

Αντίστοιχα, διαμορφώνουν κείμενα όπως το παρακάτω:

Στη συνέχεια παρουσιάζουν τα κείμενά τους σε μαθητικές ομάδες, είτε σε διαζώσης συναντήσεις, είτε μέσω τηλεδιασκέψεων.

4.0 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στη διάρκεια του επιμορφωτικού προγράμματος επιχειρήθηκε η σύνδεση της θεωρίας με την σχολική πραγματικότητα, όπως επισημάνθηκε από τις συμμετέχουσες Νηπιαγωγούς.

Αναδείχθηκε η ποικιλομορφία των διδακτικών πρακτικών στις σχολικές τάξεις των Νηπιαγωγείων, οι οποίες αξιοποιούν προϋπάρχουσες στρατηγικές των Νηπιαγωγών στο πλαίσιο της επικοινωνιακής προσέγγισης και της προσέγγισης των κειμενικών ειδών. Αξιοποιούνται παράλληλα η κριτική ανάλυση των κειμένων της καθημερινότητας και του κοινωνικού χώρου, αλλά και η συστημική λειτουργική χρήση της γραμματικής. Όπως τονίζε-ται από τις ίδιες τις Νηπιαγωγούς, στις διδακτικές τους επιλογές χρησιμο-

ποιείται ένας προσεκτικότερος σχεδιασμός μιας θεματικής ενότητας, πληρέστερη οργάνωση της διδασκαλίας, βελτίωση των γνώσεών τους για τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, την αξιοποίηση χρηστικών, λογοτεχνικών και ψηφιακών κειμένων, την αξιοποίηση των αρχών επεξεργασίας κειμένων στο πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού.

Μέσα από τη δυναμική της κάθε σχολικής τάξης αξιοποιήθηκαν οι προγενέστερες γνώσεις των παιδιών σε ένα πλαίσιο μιας διερευνητικής διαδικασίας και μιας διαδικασίας διαπραγμάτευσης απόψεων και ιδεών, όπου με τη διαμεσολάβηση των Νηπιαγωγών τα παιδιά διατυπώνουν απόψεις, υποθέτουν, αντιπαραβάλλουν πληροφορίες, διαπιστώνουν και αξιολογούν δεδομένα, εξάγουν συμπεράσματα, διαμορφώνουν θέσεις και στάσεις με ιδεολογικό περιεχόμενο και οπτική του κόσμου, λαμβάνουν αποφάσεις και αναλαμβάνουν κοινωνική δράση.

Αναδείχθηκε τέλος ο μετασχηματισμός απόψεων, ιδεών, συμπεριφορών, αξιών και στάσεων ζωής, ως μιας διαρκούς διαδικασίας κοινωνικοπολιτισμικής είτε συμμόρφωσης είτε αλλαγής, η οποία σκιαγραφεί ένα πλαίσιο ανάπτυξης κριτικά εγγράμματων αναγνωστών και συγγραφέων στις μικρές ηλικίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

- Baynham, M. (2002). *Πρακτικές γραμματισμού*. Αθήνα. Μεταίχιμο.
- Γρόλιος, Γ. (2005). *Ο Paulo Freire και το αναλυτικό πρόγραμμα*. Θεσσαλονίκη. Βάνιας.
- Lankshear, C. & Knobel, M. (1997). Critical literacy and active citizenship, in: Muspratt, S., Luke, A. & Freebody, P. (eds). *Constructing critical literacies*. USA-NS: Hampton Press, 95-124.
- Ντίνας, Κ., Βαΐρινού, Κ., Μούσιου-Μυλωνά, Ο., Πολατίδου, Α. (2014). Επιμορφωτικό Πρόγραμμα επαγγελματικής ενδυνάμωσης εκπαιδευτικών για τον «Κριτικό Γραμματισμό», στο: Γρίβα, Ε., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Χατζησαββίδης, Σ. (επιμ.) 2014. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου: Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη*. www.nured.uowm.gr/drama/PRAKTIKA.html. 2-4/11/2014.
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου – Οδηγός εκπαιδευτικού για τη Νέα Ελληνική Γλώσσα/ Κριτικός Γραμματισμός στην τάξη (2013). ΥΠΠΟ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου – Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων.
- Χατζησαββίδης, Σ. (2010). Γλωσσοδιδασκτικά συνεχή και ασυνεχή της τελευταίας τριακονταετίας: από τον επικοινωνιοκεντρισμό στον κοινωνιοκε-

ντρισμό, στο: Ντίνας, Κ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Βακάλη, Α., Κωτόπουλος, Τ. & Στάμου, Α. (επιμ.) 2010. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή «Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)»*, <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika>

Ευχαριστίες στις Νηπιαγωγούς: Α. Μπραγιάντση, Ε. Κοΐδου, Α. Φλώρου, Β. Σκένδου, Α. Βοζίνου, Σ. Γιαννάκη, Ε. Μάγγου, Μ. Μοριχοβίτου, Ε. Μιχαηλίδου, Δ. Βασιλοπούλου, Ε. Ρίσκου, Κ. Βασιλειάδου, Μ. Αγιάννογλου

Κωνσταντίνος Ντίνας

*Καθηγητής Γλωσσολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Φλώρινας,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
kdinas@uowm.gr*

Κωνσταντία Βαϊρινού

*Σχολική Σύμβουλος 14^{ης} Περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής
Ελευθερίας 38, 53100 Φλώρινα, 2385045326, vairinou@sch.gr*